

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Kunta [Oulu]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälät ovat pääosin selkeitä. Perustelut ovat laajempia kuin pykälät. Ongelmallista on se, että asiasta säädetään perusteluissa pykälien sijaan. Esimerkiksi valmennusta koskevat 8 § ja 9 § ovat huomattavasti suppeammin kuvattuja pykälätasolla kuin perusteluissa. Lainsäätäjä ei voi olettaa, että lain kanssa rinnakkain asiakkaat ja työntekijät lukevat lain esitöitä lain tulkitsemiseksi.

Pykälissä on epäselvyyttä vammaispalvelujen vastuusta suhteessa muihin palveluihin sekä pykälien päällekkäisyyttä muiden lakien kuten sosiaalihuoltolain kanssa. Pykälässä 5 § on maininta siitä, että ”palvelun järjestäjän on lisäksi huolehdittava vammaisen henkilön perheenjäsenten palveluiden järjestämisestä osana palveluiden kokonaisuutta silloin, kun ne liittyvät kiinteästi vammaisen henkilön tukemiseen”. Avoimeksi jää, tuleeko näitä palveluja myöntää perheelle vammaispalvelulain nojalla eli tuleeko näistä tehdä päätöksiä vammaispalvelulain mukaisesti ja ovatko perheelle myönnettävät palvelut jatkossa maksuttomia palveluja?

Tulee huomioida paremmin sote-lainsäädäntö ja perhekeskustoiminta. Lain tasolla tulee velvoittaa yhteistyöhön sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, eikä vastuuttaa vammaispalveluita yksinomaan.

Pykälien perusteella jää epäselväksi vammaispalvelujen vastuu terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä. Pykälät 12 § Erityinen tuki, 13 § Erityisen tuen toteuttaminen sekä 7 § valmennus jäävät epäselviksi.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ks. edellinen vastaus. Lakimuutoksen myötä asiakkaiden subjektiivinen oikeus vammaispalveluihin laajenee. Sen vuoksi palvelun myöntämisten edellytysten tulee olla selkeästi määriteltyjä. Nykyisessä lainsäädännössä henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut ovat subjektiivisen oikeuden piirissä. Nykylainsäädännössä em. palveluiden subjektiivinen oikeus on kuvattu tarkkarajaisesti. Esitetyssä laissa tulee subjektiivisen oikeuden rajat muotoutumaan vasta oikeuskäytäntöjen kautta. Tämä lisää uuden lain kustannuksia. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on ongelmallista se, että palveluiden kriteerit muodostuvat vasta oikeuskäytäntöjen mukaan. Tämän myötä voi korostua alueellista vaihtelevuutta myöntämisessä.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesitys poistaa diagnoosiperustaisuutta ja lisää sen myötä yhdenvertaisuutta. Mielenterveyskuntoutujat tulevat olemaan uusi, iso asiakasryhmä, joka siirtyy vammaispalvelulain piiriin. Myös autismin kirjon asiakkaat tulevat lakimuutoksen myötä entistä paremmin palvelujen piiriin.

Nykyisen vammaislain tarkoituksena on poistaa esteet, jotka aiheutuvat vammaisuudesta/vammasta. Esitys korottaa vammaiset henkilöt paikoitellen jopa yli vammattomien kuntalaisten suhteen sosiaalipalveluiden saamisessa ja sisällössä. Esimerkiksi tämä näkyy maksuttoman kuntouttavan varhaiskasvatuksen, liikkumisen palvelujen sekä henkilökohtaisen avun palveluissa.

Lakiesityksen painotus siitä, että asiakkaan yksilölliset toiveet, tarpeet ja mieltymykset olisivat ohjaavia palveluiden järjestämisessä ja käytännön toteutuksessa, on ongelmallinen. Lähtökohta julkisin varoin järjestetyissä palveluissa tulee olla välttämättömyys, riittävyys ja sopivuus. Jos perusteena käytetään mieltymyksiä, voi seurata se, että asiakkaan vaatimustaso kasvaa suhteettoman suureksi. Kunnan järjestämien palveluiden tulee olla tasalaatuisia kaikille kuntalaisille, eikä näin ollen yhtä asiakasryhmää voida suosia muiden yli.

Lakitekstin perusteluista tulee poistaa sana mieltymys.

Lakiesityksestä ei tule esille, että millä palveluilla vastataan lievästi kehitysvammaisten henkilöiden palveluntarpeeseen, kriteerit puuttuvat; missä vaiheessa palveluiden järjestäminen siirtyy sosiaalihuoltolain parista vammaispalvelulakiin?

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityisesti lain 3 §:ssä säädetty vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukeminen ovat hyviä lisäyksiä asiakaskohtaisen osallisuuden lisäämiseen yhteiskunnassa.

Edelleen tässä lakiesityksessä jää voimaan se oletus, että vammaislaki loppujen lopuksi vastaa vammaisten asiakkaiden palveluiden järjestämisestä. Ensisijaisen lain, sosiaalihoitolain, vastuuttaminen palveluiden järjestämisestä jää edelleen ohueksi.

Lakiesitys ei onnistu toteuttamaan YK:n vammaissopimuksen ajatusta siitä, että yleispalveluiden tulee olla kaikille kansalaisille soveltuvia. Vammaiset henkilöt jäävät edelleen omaan, erilliseen prosessiin palveluiden arvioimisessa ja järjestämisessä.

Lakiesitys laajentaa vammaispalveluiden laajuutta ja soveltamisalaa, joka mahdollistaa vammaisten henkilöiden osallisuuden toteutumisen laajemmin. Laki mahdollistaa aiempaa paremmin uusien taitojen ja osaamisen hankkimisen valmennuksen avulla. Se kannustaa tiettyjä asiakasryhmiä uudenlaisen osallisuuden tavoittelemiseen.

Esityksen useassa kohdassa esitetään, että vammaispalveluilla on viimesijainen vastuu, mikäli yleispalvelut eivät ole riittävät. Käytäntö osoittaa, että lainsäädännön tasolla on vahvemmin ohjattava peruspalveluiden vastuunottoa. Esimerkiksi esteettömän julkisen joukkoliikenteen kehittäminen voi heikentyä, koska se on peruskuntien vastuulla, kun taas asiakkaan palveluiden järjestäminen on hyvinvointialueella. Tämä jaottelu ei tue peruskunnan intressiä kehittää esteetöntä joukkoliikennettä. Tästä syystä asiasta tulisi säätää myös kuntia velvoittavasti.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesitys laajentaa subjektiivisten oikeuksien valikkoa ja velvoittaa hyvinvointialuetta järjestämään palveluita monialaisesti ja yksilöllisesti. Asiakkaan ohella mahdollisesti myös perhe tulee palveluiden piiriin (5 §). Lakiesityksessä on määritelty laajemmin palveluiden järjestämistapoja, esimerkiksi etäpalvelut ja kotiin annettava erityinen tuki (12§, 13§). Jos palveluiden järjestäminen perustuu asiakkaan mieltymyksiin ja toiveisiin, on palveluja mahdollisuus saada hyvin yksilöllisesti. Tämän myötä myös hyvinvointialueen kustannukset tulevat kasvamaan. Avoin kysymys on, että miten laajasti asiakkaiden toiveita ja mieltymyksiä tulee noudattaa, ts. mikä on riittävä palvelutaso vammaispalvelun asiakkaille?

Laista pitää ilmetä selkeästi, ovatko perheen jäsenet itse asiakkaina vammaispalveluissa vai ainoastaan vammaispalveluiden asiakas? Kenelle päätös tehdään ja kenellä on oikeus hakea muutosta. Ketkä on rekisteröityjä henkilöitä palvelun suhteen ja kenen tietoihin palvelua koskevat päätökset ja kirjaukset tehdään?

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

esitys tarveperusteisuudesta diagnoosiperusteisuuden tai maksuttomuuden sijaan

Hyvä uudistus on se, että asiakkaan palveluntarve perustuu vamman aiheuttaman toimintakyvyn heikkenemiseen ja siitä johtuvaan avun ja tuen tarpeeseen, eikä yksinomaan diagnoosiin. Esimerkiksi tähän saakka lievällä kehitysvammadiagnoosilla on ollut oikeutettu kehitysvammalain nojalla järjestettyyn palveluun, vaikka riittävät palvelut olisi voitu järjestää sosiaalihuoltolain nojalla. Vammaispalveluiden tarkoitus on se, että asiakas saa välttämättömät, riittävät ja sopivat hänelle arvioidut palvelut. Palveluiden saannin perusteena ei tule olla mieltymys, maksuttomuus, halu tai diagnoosi.

2.

2) ikääntymisrajaus

Ikääntymisrajaus on hyvä ja ajankohtainen lisäys. Ikääntymisrajaus ohjaa jatkossa selkeämmin siihen, että ikääntyneiden palvelut järjestetään jatkossa sosiaalihuoltolain perusteella. Lakiesitys tulee laajentamaan lain piiriin tulevia asiakasryhmiä. Tämän takia on hyvä, että joitakin asiakasryhmiä voidaan ohjata ensisijaisen lainsäädännön piiriin. Edelleen ikääntymisrajaus kaipaa tarkennusta.

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

kuntouttava varhaiskasvatus

Kuntouttavan varhaiskasvatuksen osalta avoin kysymys on, voiko hyvinvointialue päättää kuntien puolesta maksuttomasta varhaiskasvatuksesta? Varhaiskasvatuksessa tulee olla eri tarpeisiin muokkautuvat palvelut ja tukitoimet. Vanhemmat voivat tarvittaessa hakea varhaiskasvatuksen maksun alentamisesta tai poistoa. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tulee kuntouttavan varhaiskasvatuksen olla varhaiskasvatusta koskevassa lainsäädännössä.

2.

henkilökohtainen apu 10 §

Henkilökohtaisen avun 10 §:n osalta erityisestä syystä vammaisen henkilön perheenjäsenen toimiminen avustajana on ongelmallinen. Miten sosiaalityöntekijä pystyy arvioimaan sitä, että erityinen syy ei täytyisi. Perheenjäsenen toimiminen henkilökohtaisena avustajana estää lapsen ja nuoren itsenäistymistä ja omien toiveiden toteutumista. Asiakkaan mahdollisuus määrittää henkilökohtaisen avun sisältöä ja toteutumista perheenjäsenen toimiessa avustajana heikkenee. Käytäntö on osoittanut, että omaisen toimiessa avustajana ei ole täysin selvää, toteutuuko avustaminen avustettavan vai avustajan lähtökohdista. Myös se, että perheenjäsen toimii henkilökohtaisena avustajana ja esimerkiksi lomamatkat kustannetaan lisää hyvinvointialueen

kustannuksia ja vaikeuttaa rajaamisen ja arvioinnin tekemistä. Laissa tulee tehdä välttämättömyyden suhteen rajauksen ja reunaehdot. Myös vammaiselle henkilöllä tulee olla omaisia, lakimuutoksen myötä riski on, että läheiset ihmissuhteet muodostuvat työnantaja-työntekijä -suhteeksi.

3.

Lyhytaikainen huolenpito 18 §

Lyhytaikainen huolenpito 18 §: Lain perustelujen mukaan, jos kunta ei pystyisi hyvin erityisten tarpeiden vuoksi järjestämään aamupäivä/ iltapäivähoitoa perusopetuslain perusteella, hyvinvointialue järjestää sen lyhytaikaisena huolenpitona. Tällöin arvion oikeudesta VpL palveluun tekee käytännössä kunta. Laissa tai sen perusteluissa ei ole lainkaan avattu, mitä tällaiset hyvin erityiset tarpeet tarkoittavat ja tältä osin vaatii täsmennystä. Onko tarkoitus, että hyvinvointialue järjestää jatkossa loma-aikojen lyhytaikaista huolenpitoa ja onko järjestettävä palvelu ympärivuorokautista?

Tulisi tarkentaa kuljetusten järjestämistä. Jos asiakas ei täytä liikkumisen tuen edellytyksiä, ei muodostu oikeutta kuljetuspalveluiden saamiseen.

Lakiesityksen 18 §:n mukaan lyhytaikaista huolenpitoa tulee järjestää esimerkiksi, jos tulee äkillinen avun tarve huolenpidosta vastaavan henkilön sairastumisen, asioinnin tarpeen, kriisitilanteen tai toisen perheenjäsenen hoidon vuoksi. Edellä mainittu tekee huomattavan laajennuksen palvelun käyttöön ja kustannusten merkittävään kasvuun. Lakiesityksessä esitettyihin tarpeisiin voidaan vastata lapsiperheiden kotipalvelulla, joka on subjektiivinen oikeus.

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asunnon muutostyöt vuoroasumisessa tehdään lapsen molempiin koteihin ja se tukee lapsen asumista molempien vanhempien luona.

Lakiesityksessä tulisi korostaa enemmän lapsen mielipiteen kuulemistä ja ensisijaisuutta suhteessa vanhempien esittämiin toiveisiin. Tulee säätää oikeus työntekijöille tavata lapsi ilman vanhempia, jotta lapsen oma mielipide tulee kuulluksi.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain säädöksillä voidaan vastata hengityshalvauspotilaan palvelutarpeisiin, mutta palveluiden järjestäminen lisää kustannuksia. Muutoksen myötä vammaispalveluilta edellytetään terveyspalveluiden järjestämisen tuntemusta ja palvelun sisällön osaamista.

Hengityshalvauspotilaiden palvelun tulisi olla terveydenhuollon palvelua ja vammaispalveluiden rooli

tulisi olla asiakkaan palveluja täydentävää esimerkiksi asiakkaan vapaa-ajan ja virkistäytymisen palveluiden osalta.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisala tällaisenaan on liian laaja. Laki laajentaa esimerkiksi mielenterveysasiakkaiden tuloa vammaispalvelulain piiriin. Nykyisin esimerkiksi tehostetussa palveluasumisessa asuvat mielenterveyskuntoutujat ovat sosiaalihuoltolain nojalla palvelussa.

Tarvitaan tarkennuksia suhteessa ikärajaukseen.

Tarvitaan tarkennusta suhteessa sosiaalihuoltolakiin, varhaiskasvatuslakiin, kunnan velvollisuuksiin järjestää esteetöntä joukkoliikennettä, perusopetuslakiin. Esityksessä vammaispalvelulakiin jätetään vastuu vammaisten palveluiden järjestämisestä peruspalveluiden vastuun sijaan. Palvelut laajenevat, mutta arvioinnin tuki laissa on väljää ja paikoitellen puutteellista.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Laissa huomioidaan vammaisten ihmisten tarpeet monialaisesti. Lakiesitys mahdollistaa palveluiden myöntämisen aiempaa laajemmin siten, että haettu palvelu voidaan myöntää monen eri pykälän perusteella.

Epäselväksi jää, milloin sosiaalihuoltolain nojalla myönnettyt palvelut ovat riittäviä ja asianmukaisia.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälä 7 §:n valmennus sisältö perusteluineen vaatii tarkempaa määrittelyä, koska perustelut jäävät liian yleiselle tasolle subjektiivisten oikeuksien näkökulmasta. Pykälä 7 §:n mukainen valmennus tarvitsee tarkempaa määrittelyä ajallisen keston ja sisällön osalta. Kyseinen pykälä voisi olla määrärahasidonnainen, jolloin hyvinvointialue pystyy määrittämään palvelua alueen tarpeiden mukaisesti.

Lainsäätäjän ilmaisu: ”valmennus olisi aina määräaikainen ja tavoitteellinen palvelu, vaikka sitä joissakin tilanteissa voisi saada pitkäaikaisestikin”, poistaa palvelun arvioimisen reunaehdot.

Lakiesityksen sivulla 185 tulee esille lain muutos siitä, että mikäli palvelua ei voi saada 7 §:n valmennuksena, tulee palvelu myöntää asumisen tukena, henkilökohtaisena apuna tai erityisen osallisuuden tukena. Perusteluista tulisi muokata siten, että ilmaisun on järjestettävä sijaan käytetään lausetta: ”on mahdollista arvioida palvelun saamisen täyttymisen edellytyksiä asumisen tukena, henkilökohtaisena apuna tai erityisen osallisuuden tukena”.

Perusteluissa s. 186 valmennuksen 7 §:ssä oleva varhaiskasvatuksen myöntäminen tulisi määritellä tarkemmin, mitä tarkoitetaan välttämättömällä tarpeella osallistumisen tukeen, mitä varhaiskasvatukseen perustuen ei voida myöntää.

7 §:n 3 mom. vammaisen henkilön oikeudesta saada valmennusta kommunikaation tueksi tulee subjektiiviseksi oikeudeksi ja laajentaa lähipiirin käsitettä huomattavasti ja antaa myös heille subjektiivisen oikeuden saada valmennusta kommunikointiin. Tähän saakka päiväkodin, koulun, opiskelupaikan ja asumisyksikön henkilökunnan kommunikoinnin koulutuksen on katsottu kuuluvan työnantajan velvoitteisiin ja toisaalta osaksi ammatillista osaamista. Asumispalveluiden hankinnoissa eri kommunikaatiomenetelmät on asetettu ehdottomiksi laatuvaatimuksiksi ja koulutuksen kustannuksista on vastannut palveluntuottaja.

Kommunikoinnin piirin laajentaminen lakiesityksen laajuudessa kasvattaa kustannuksia ja jättää avoimeksi kysymyksen, kenelle henkilölle päätös lähipiirin kommunikaatiovalmennuksesta tehdään? Perusteluissa lähipiirin määrittely jää hyvin väljäksi ja kaipaisi tarkentamista

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Varhaiskasvatuksen lain sisältö on itsessään riittävä turvaamaan vammaisten lasten yksilöllistä varhaiskasvatusta. Erityishuoltona myönnetty kuntouttava päivähoito ei poikkea tavanomaisesta varhaiskasvatuksesta muutoin kuin maksuttomuuden osalta. Varhaiskasvatustalain ja alan ammatillinen osaaminen ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä, eikä erityishuolto vaikuta siihen muilta osin.

Varhaiskasvatusmaksuun voi hakea maksun alentamista tai perimättä jättämistä varhaiskasvatuslain 13 §:n mukaisesti, joten maksuttomuus on tosiasiallisesti hoidettavissa muilla tavoin kuin tuomalla se vammaispalvelulakiin.

Järjestämisvastuu varhaiskasvatuksesta on säädetty kunnille. Onko tarkoituksenmukaista, että päällekkäisellä sääntelyllä säädetään vammaisten lasten varhaiskasvatus hyvinvointialueille?

Onko riskinä se, että vammaisille lapsille muotoutuu omat erilliset hyvinvointialueen ylläpitämät varhaiskasvatusyksiköt. Pystyykö hyvinvointialue ostamaan varhaiskasvatuksen palveluja kunnista ja onko kunnilla intressiä yhtiöittää palvelut erityislasten palveluja varten?

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesitystä tulee tarkentaa henkilökohtaisen avun toteuttamistapojen alueellisen laajuuden osalta. Onko kaikki henkilökohtaisen avun järjestämistavat (oma toiminta, työnantajamalli, palveluseteli, ja ostopalvelu) oltava käytössä jokaisen kunnan alueella? Pienillä paikkakunnilla voi olla käytännössä mahdotonta järjestää henkilökohtaista kaikilla edellä mainituilla tavoilla.

Esitys tulee laajentamaan henkilökohtaisen avun palvelun saamista aiempaa laajemmin oppilaitoksiin ja kansanopistoihin. Lain säätäjä on käyttänyt esimerkissään vain yhtä yksityistä Lehtimäen opistoa, vaikka tosiasiassa alueellisia kansaopistoja on useita. Riskinä on, että ammatillisen oppilaitoksen vähäistä henkilöstöresurssia korvataan vammaispalvelulain mukaisella henkilökohtaisella avulla. Henkilökohtaisen avun pykälässä on nähtävissä palveluiden laajentaminen peruspalveluista vammaispalveluiden järjestettäväksi samaan tapaan kuin valmennuksen kommunikaatio-opetuksessa tai lyhytaikaisessa huolenpidossa. Näin ollen ensisijaisen lainsäädännön perusteella järjestettävien palveluiden vastuu järjestää vammaisten palvelut siirretään vammaispalveluiden hoidettavaksi. Oulussa ei ole myönnetty henkilökohtaista apu erityisoppilaitoksiin, koska opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitus kattaa opetuksesta ja avustuksesta koituvat kulut.

Henkilökohtaiseen apuun tehty lisäys omaisen mahdollisuudesta toimia henkilökohtaisena avustajana ei lisää yhdenvertaisuutta ja itsemääräämisen mahdollisuutta. Muutos tulee todennäköisesti lisäämään palvelun kustannuksia ja määrää, sillä kynnys omaiselle hakeutua henkilökohtaiseksi avustajaksi madaltuu. Vammaisella henkilöllä tulee olla oikeus läheisiin ihmisiin ilman työsuhdetta. Hankalimmillaan omainen henkilökohtaisena avustajana voi estää vammaisen henkilön itsenäistymistä, jos lähisuhdetta määrittää ansaintatarkoitus. Lakiesityksessä oleva omaisen antama henkilökohtainen apu lomamatkalla asettaa kuntalaiset eriarvoiseen asemaan siten, että avustajalle toimivalle maksetaan lomamatkan kulut ja palkka avustustunneista.

Nykyisen lain määritelmä omaisesta henkilökohtaisena avustajana erityisen painavasta syystä tulee jättää voimaan.

Henkilökohtaisen apuun esitetty lisäys itsehoidollisten toimenpiteiden tehtävistä on hyvä lisäys.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityisen tuen 12 § sisältää kolme erillistä palvelua. Epäselväksi jää, mikä on erityisen tuen pykälän tarkoitus ja sen vuoksi on ongelmallista, että palvelu myönnettäisiin subjektiivisena oikeutena. Jos jokainen palvelu on arvioitava erikseen, asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaisesti, olisi palvelut säädettävä erillisissä pykälissä.

Lain taustalla (s. 204) oleva esitys siitä, että sosiaalihuoltolain 3 § 3 mom. mukaiset erityisen tuen tarpeessa olevat henkilöt ovat lähes poikkeuksetta oikeutettuja erityiseen tukeen. Tulisi huomioida, että sosiaalihuoltolain kyseisillä asiakkailla voi olla tilapäinen erityisen tuen tarve ja siksi palveluiden myöntäminen näille asiakkaille vammaispalveluiden nojalla luo ristiriitatilanteen. Vammaispalveluiden asiakkaiden tilan tulee olla pysyvä ja pitkäaikainen.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityisen tuen 12 §:ään on sisällytetty kolme erillistä palvelua ja nämä olisi syytä säätää erillisissä pykälissä.

Erityisen tuen osallisuuden kuvaus on laeva. Onko tarpeen lain tasolla säätää seuran järjestämisestä asiakkaalle? Onko palvelu sisältöineen välttämätöntä? Erityisen osallisuuden pykälän perusteluissa kuvattuja taiteen ja virikkeellisyyden sisältöjä voi saada kolmannen sektorin toimijoilta ja vastaavilta. Henkilökohtaisen avun lakiesityksessä esitetty laajentuminen kattaa jatkossa suuremman asiakasryhmän ja poistaa tarvetta vaihtoehtoisille vastaaville palveluille.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Tuetun päätöksenteon osalta jää epäselväksi, miten kyseinen palvelu järjestetään? Kuka voi toimia tuetun päätöksenteon palveluntuottajana? Mikä tukihenkilön rooli on suhteessa edunvalvontaan tai laajennettuun edunvalvontaan? Miten tukihenkilön valintaprosessi tehdään ja kuka voi toimia

palveluntuottajana ja onko pohjakoulutusvaatimusta? 12 § 2.mom Vastuu tukihenkilöllä tuetussa päätöksenteossa on suuri, palvelua olisi mahdollista saada erillisenä palveluna vain merkittäväällä tavalla omaan elämään vaikuttavissa päätöksentekotilanteissa. Palvelun tarve voisi johtua esimerkiksi eturistiriitatilanteesta, luottamuspulasta jne. (s.206)

Lakiesitykseen on sisällytetty terapeutin toiminnan ulottuvuuksia kuten tunteiden käsittelyn ja ilmaisun merkitystä päätöksentekoon. Tuettu päätöksenteko on käsitteenä vuodesta 2016 IMO-lain voimaantulon myötä integroitu osaksi olemassa olevia palveluita ja viranomaisytyötä. Palveluiden hankintojen vähimmäisvaatimuksessa on huomioitu tuetun päätöksenteon järjestäminen asiakkaille. Onko lainsäätäjän tarkoituksena järjestää palvelua, jonka avulla arvioidaan toista palvelua?

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Laissa 12 § olisi syytä tarkentaa 2. mom. 3 kohdan mukaista kohderyhmää. Nykylainsäädännön mukaan vaativaa moniammatillista erityisen tuen palvelua on ostettu sairaanhoitopiirin erityispalveluista erityishuoltolain 2 §:n perusteella.

Jatkossa vammaispalvelulain uudistuksen myötä tarkoituksenmukaista on edelleen järjestää terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelut terveydenhuollon palveluna.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asumisen tuen 14 § esitys laajentaa asiakasmäärää, koska määritelmää on väljennetty nykyisestä vammaispalveluasetuksen 11 §:stä (vrt. nyk.: ”jatkuvaluontoisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti”). Lain määritelmässä jää epäselväksi sosiaalihuoltolain mukaisiin asumisen pykäliin: Milloin katsotaan, että henkilölle voidaan järjestää riittävät palvelut sosiaalihuoltolain nojalla?

Lakiesitys tulee kasvattamaan kustannuksia hyvinvointialueilla.

Lain tulisi mahdollistaa kohtuullisuuden huomioiminen asunnon muutostöissä ja lähiympäristössä. Tosi asiallisesti kaikkia asuntoja ei voida kohtuullisin kustannuksin muokata esteettömiksi.

Esteettömän asumisen tuki 16 §, tulisi vaihtaa pykälän nimi asunnon muutostöiksi. Tuleeko pykälän myötä esteettömän ympäristön muutosvaatimus liiaksi vammaispalvelulain nojalla muutettavaksi?

Esitys laajentaa saunan muutostyöt osaksi pykälässä listattuja muutostöitä.

Lasten osalta kahden kodin muutostyöt tulevat niin ikään lisäämään kustannuksia.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälä selkeyttää vammaisen lapsen asumisen järjestämistä.

Vaatimus siitä, että lapsen on asuttava lähellä muuta perhettä voi olla haastava tai mahdotonta toteuttaa.

2 momentin osalta tulisi perusteluihin lisätä, että lasta olisi kuultava jo arviointivaiheessa, eikä vasta päätöksentekovaiheessa.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lyhytaikainen huolenpito 18 §: Lain perustelujen mukaan, jos kunta ei pystyisi hyvin erityisten tarpeiden vuoksi järjestämään aamupäivä/ iltapäivähoitoa perusopetuslain perusteella, hyvinvointialue järjestää sen lyhytaikaisena huolenpitona. Laissa tai sen perusteluissa ei ole lainkaan avattu, mitä tällaiset hyvin erityiset tarpeet tarkoittavat ja tältä osin vaatii täsmennystä. Onko tarkoitus, että hyvinvointialue järjestää jatkossa loma-aikojen lyhytaikaista huolenpitoa ja onko järjestettävä palvelu ympärivuorokautista (lepoaika)? Pykälän sisältö ja etenkin perustelut ovat liian yleiset muodostaakseen subjektiivisia oikeuksia palveluihin. Asiat, joihin lyhytaikaista voi saada, muodostaa niin laajan oikeuden, ettei palvelua pysty käytännössä rajaamaan.

Tulisi tarkentaa kuljetusten järjestämistä. Jos asiakas ei täytä liikkumisen tuen 21 § edellytyksiä, ei muodostu oikeutta kuljetuspalveluiden saamiseen ja vanhempien tulee huolehtia kuljetus lyhytaikaisen huolenpidon yksikköön.

Lakiesityksen 18 §:n mukaan lyhytaikaista huolenpitoa tulee järjestää esimerkiksi, jos tulee äkillinen avun tarve huolenpidosta vastaavan henkilön sairastumisen, asioinnin tarpeen, kriisitilanteen tai toisen perheenjäsenen hoidon vuoksi. Edellä mainittu tekee huomattavan laajennuksen palvelun käyttöön ja kustannusten merkittävään kasvuun. Lakiesityksessä esitettyihin tarpeisiin voidaan vastata lapsiperheiden kotipalvelulla, joka on subjektiivinen oikeus.

Lakiesityksen asiakasmäärän arvio on epärealistinen. Tosiasiallisesti erityisen tuen lapsia on nepsy-oirekirjon ohessa mielenterveysongelmista kärsivät lapset ja psykiatrisen diagnostiikan piirissä olevat lapset. Lisäksi vammaiset lapset tulevat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan piiriin.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Esityksessä säädetään vain päivätoiminnasta.

Työtoiminta jää näin ollen sosiaalihuoltolain nojalla järjestettäväksi palveluksi, jotka olisivat ensisijaisia palveluja. Tällä hetkellä kehitysvammaiset asiakkaat osallistuvat monessa tapauksessa päivä- ja työtoimintaan ja heille voidaan räätälöidä tarpeita vastaava palvelukokonaisuus. Osa kehitysvammaisista asiakkaista käy työtoiminnassa, joka toteutetaan avotyötoimintana.

Laissa kannatettava esitys on rajausta järjestämisvelvollisuudesta siten, että vanhuseläkeikäiset henkilöt eivät ole oikeutettuja tämän lain nojalla myönnettävään päivätoimintaan, vaan heidän sosiaalista osallisuutta tukevaa toimintaa voitaisiin järjestää 26 §:n muun palveluna tai sosiaalihuoltolain perusteella.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatettava ehdotus on se, että kehitysvammaisille tarjotaan työllisyystoimia sosiaalihuoltolain nojalla. Tarkempaa kannanottoa ei voi tehdä, koska palvelun sisältö ei ole luettavissa.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakipykälä 22 §:ssä on esitetty palvelut väärässä järjestyksessä. Pykälä lähtee raskaimmasta palvelusta, eli kuljetuspalvelusta. Pykälä tulee muuttaa siten, että ensisijaisena järjestämisen tapana on saattaja tai henkilökohtainen apu, jonka jälkeen tulevat muut järjestämistavat. Pykälän 22 §:n muoto on ristiriidassa 21 §:n perusteluiden kanssa, jossa todetaan, että ehdotetun lain toissijaisuudesta johtuen vammaista henkilöä tuettaisiin ensisijaisesti käyttämään julkista liikennettä, johon kuuluu kutsu- ja palveluliikenne.

Sivulla 225, 3. kappale: Henkilön kyky käyttää julkista liikennettä arvioitaisiin esimerkiksi koematkoja tekemällä. Lakiesitykseen tulisi tarkentaa se, kuka arvion voi luotettavasti tehdä. Näkemyksemme mukaan esimerkiksi terapeuttien suositukset pohjautuvat pitkälti asiakkaan toiveisiin, eikä välttämättä yksinomaan asiakkaan toimintakykyyn.

21 §:n perusteluissa on hyvä se, että liikkumisen tuen tarkoitus ei ole korvata julkista liikennettä.

Esityksessä epäselväksi jää se, että jos asiakas pystyy käyttämään julkista joukkoliikennettä, tuleeko hänelle korvata matkasta aiheutuvat kustannukset.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Hallituksen esityksen pykälä 24 §:ssä oleva liikkumisen tuen toiminallisen lähikunnan käsite laajentaa huomattavasti kuljetuspalvelun käyttöä nykyisestä. Esityksen mukaan toiminallisen lähikunnan määritelmä perustuu asiakkaan omaan elämään liittyviin tekijöihin, kuten tarpeeseen käydä mökillä, harrastaa tai pitää yhteyttä sukulaisiin ja ystäviin. Lakiesityksen mukaan toiminallisen lähikunnan määrittelyssä tulee huomioida vammaisen henkilön omat näkemykset, mitkä toiminnot hän näkee tärkeiksi. Oheinen lakiesityksen mukainen määrittely jää liian väljäksi ja kustannukset nousevat kohtuuttomiksi. Lakiesitys laajentaa kuljetuspalveluiden käytön mahdollisuuden matkustamisen tekemiseen, mikä tähän saakka on rajattu kuljetuspalveluoikeuden ulkopuolelle.

Aikaisemmin matkustusalue on ollut kunta ja sen lähikunnat, laajenee nykyisen esityksen myötä matkat enimmillään satojen kilometrien mittaiseksi. Esimerkiksi pohjoisessa välimatkat ovat hyvin pitkät. Esityksessä tulee esittää selkeästi, että lomapaikkakunnalle tai vastaavalle tulee matkustaa esteettömällä joukkoliikenteellä ja asiakas voi määränpäässä käyttää kohtuullisen määrän kuljetuspalvelua, jos se on välttämätöntä.

Liikkumisen tuen palvelun laajuuden määrittelyssä tulee huomioida kustannusten kohtuullisuus ja asiakkaiden liikkumisen tuen tarve sekä kyky käyttää julkista joukkoliikennettä.

Lakiesityksessä ei ole raamitettu auton arvoa tai leasing-autojen kilometrirajaa. Myöskään suhdetta ja ensi sijaisuutta suhteessa auton muutostöihin ei ole asetettu.

Lakiesitys ja liikkumisen tuen pykälä eriarvoistaa kuntalaisia, koska osalle muodostuu mahdollisuus saada ylikompensaatiota, esimerkiksi osa asiakkaista matkustaa avustajan kanssa julkisella joukkoliikenteessä ja osa saa leasing-auton.

Hyvä osa esityksestä on se, että mikäli vammaisen henkilö pystyy muun palvelun avulla käyttämään julkisia liikennevälineitä, kuten esimerkiksi henkilökohtaisen avun tai erityisen tuen avulla, hänelle ei välttämättä muodostu oikeutta käyttää taksia avustajan tai saattajan kanssa matkustaessaan.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälän sisältö on lähestulkoon kuin nykyisessä vammaispalvelulaissa. Hallituksen esityksessä olisi tarpeen tarkentaa, mikä on tavanomainen kaikkien hankittavissa oleva laite, esimerkiksi kännykkä ja sovellukset. Hankittavat välineet tulisi olla vamman tai toimintarajoitteen vuoksi välttämättömiä, joita vammattomat henkilöt eivät sinänsä tarvitse.

Auton hankintatuesta ja käyttöön antamisesta on hallituksen esityksessä kahdessa eri pykälässä 22 § ja 25 §. Auton osalta on tarkoituksenmukaista säätää yhdessä pykälässä tai tehdä erillinen, oma pykälä.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon.

Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät riittävästi

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksessä ei realistisesti huomioida lakiesityksen lisäämää työmäärää. Asiakkaiden päätösten muutos toteutetaan asiakassuunnitelman päivityksen yhteydessä. Lisäksi päätökset tulee päivittää uusille nimikkeille ja pykälille. Lakiesityksessä ei ole huomioitu sitä, että osa asiakkaista tulee tekemään oikaisuvaatimuksen, mikä lisää hallinnollista kuormaa. Lisäksi lain tulkinta tulee linjata tietyiltä osin oikeusratkaisujen kautta.

Lakiesityksessä on ristiriita sen suhteen, että muutosten tekeminen on arvioitu nopeaksi ja tekniseksi työksi. Samaan aikaan asiakkaiden mieltymyksiä, kuulemista ja yksilöllisiä tarpeita ja toiveita korostetaan asiakasprosessin hoitamisessa ja palveluiden järjestämisessä.

Lain toimeenpano edellyttää, että asiakastietojärjestelmään rakennetaan uudet prosessikaaviot. Tietojärjestelmässä vaaditaan kahden rinnakkaisen prosessin rakentaminen, sillä osa asiakkaista siirtyy uuden lainsäädännön voimaantulon myötä uuteen prosessiin, kun taas siirtymäajalla entiset asiakkaat ovat ”vanhassa” prosessissa siirtoon saakka. Edellä mainitut muutokset vaativat henkilöstö- ja koulutusresurssia. Palveluiden kustannusten ja toteutumisen seuranta saattaa vaikeutua muutoksen myötä, sillä osa asiakkaista on keskenään eri nimikkeellä olevassa palvelussa (esim. kuljetuspalvelu ja liikkumisen tuki).

Lakimuutos tuo täysin uusia palveluja, joiden kehittäminen ja hankinta vaatii aikaa.

Lakiesitys tulee viemään valtavasti sosiaalityöntekijän resurssia, sillä suurin osa lakiesityksen asiakkaista on erityisen tuen asiakkaita. On huomioitava, että tällä hetkellä on valtava pula sosiaalityöntekijöistä kaikkien asiakasryhmien osalta.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesitystä on vaikea lukea, koska kehitysvammalaista on nostettu vain muutetut pykälät luettavaksi. Kehitysvammalakia ja vammaispalvelulakia on luettava rinnakkain, mikä vaikeuttaa

kokonaisuuden hahmottamista. Esitys vaatii selkeytystä sen osalta, että onko erityishuoltolain voimaan jäävien pykälien tarkoitus mahdollistaa vain rajoitustoimenpiteiden tai tahdosta riippumattoman hoidon järjestäminen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten maksujen lisääminen lakiin 7 d § on kannatettava uudistus.

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esityksessä on aliarvioitu lain piiriin tulevien asiakkaiden määrää ja sitä kautta vaikutuksia ihmisiin.

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kustannus- ja henkilöstövaikutukset ovat epärealistiset.

Lakiesitys laajentaa asiakasmäärää ja palveluvalikkoa merkittävästi, minkä johdosta kustannusvaikutusten arviointi on mahdotonta.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Lain voimaantulon aikataulu on hyvin tiukka. Lisäresurssia lain toimeenpanemiseksi alueilla vaaditaan huomattavasti.

Samaan aikaan ajoittuu hyvinvointialueiden käynnistyminen, mikä tarkoittaa uusien organisaatorakenteiden toimeenpanoa ja tietojärjestelmien käyttöönottoa.

Kekarainen Miia
Oulun kaupunki / Hyvinvointipalvelut